

ВИВЧЕННЯ ЧИННИКІВ ТА ФОРМ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ ГРОМАДЯН

Актуальність проблеми. Участь громадян у політиці є невід'ємним атрибутом сучасного демократичного суспільства. Воно дає людям можливість бути суб'єктами політики, впливати на вирішення найважливіших суспільних проблем та визначати умови свого існування.

Мета дослідження: проаналізувати феномен участі громадян у процесі прийняття владних рішень, розглянути форми політичної участі громадян у державі, чинники та види такої участі.

Завдання дослідження: а) описати суть та значення політичної участі громадян для розвитку держави; б) визначити та проаналізувати основні фактори формування політичної участі; в) розглянути основні форми політичної участі, дати їм коротку характеристику.

Об'єкт дослідження: політична участь громадян у житті держави.

Предмет дослідження: чинники формування та особливості форм політичної участі громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Проблематикою політичної участі займалися: Х. Макклоскі, С. Хантінгтон, Дж. Моріс Нельсон, Ж.-Ж. Руссо, Е. Берк, розкриваючи сутність та типологію політичної участі. Проте ще до цього часу відсутнє чітке структурування політичної участі, не завершено системної розробки та структурування мотиваційних елементів і їх впливу на політичну участь.

Розуміння політичної участі як процесу залучення до політичних відносин розглянуто у вітчизняних дослідженнях Н. Дембіцької, Н. Ротар, Л. Угрин, І. Алексеєнко, А. Чемшита, І. Воронова. Серед різноманітних емпіричних моделей позицій політичної участі виділено такі: тривимірну модель британських соціологів Г. Пері та Г. Мойзера, шестивимірні моделі американських соціологів М. Олсена, С. Верби і Н. Ная, Г. Боуна і О. Рені, а також чотиривимірну Л. Мілбрата, восьмивимірну українського соціолога Е. Ключенка та ін.

У сучасній Україні дослідженням ролі громадянського суспільства у політичному житті, участі громадян у процесі прийняття владних рішень займалися такі представники політичної науки та аналізу державної політики, як Б. Андресюк, Е. Афонін, В. Бебик, М. Головатий, В. Горбатенко, В. Денисенко, Л. Дунаєва, А. Колодій.

Політична участь являє собою різновид політичної діяльності. Політична участь - це діяльність громадян з метою впливу на прийняття політичних рішень та їх здійснення [2, с. 334].

Політична участь - це добровільна діяльність громадян, вона не є для них обов'язковою і тим більше примусовою.

Політична участь громадян не є «участь за гроші»: якщо людина агітує за партію або бере участь у проведених нею заходах тільки тому, що за це платять, то дана діяльність не є політичною участю [6, с.26].

Ступінь і характер включення особистості в політичне життя безпосередньо визначається значущими для неї причинами, факторами участі. До психологічних причин участі громадян у політичному житті належить:

1. Задоволення власних інтересів.
2. Реалізація своїх позицій, ідеалів, цінностей.
3. Можливість контролю над поточним перебігом подій, відчуття важливості.
4. Задоволення потреби у спілкуванні.
5. Компенсація особистих невдач та недоліків [5, с. 65].

Вивчаючи соціальні чинники політичної участі, С. Ліпсет і Д. Лернер запропонували дві моделі – ліберальну і популістську – взаємозв'язку участі з іншими факторами (інституціоналізації, рівнями соціально-економічної рівності, можливостями соціальної мобільності, стабільності та ін.).

Ліберальна модель має відношення до країн ліберальної демократії; згідно їй

динамічний соціально-економічний розвиток обумовлює зрівняння соціальної нерівності, отже, забезпечує укріплення політичної стабільності. Обидва чинники впливають на демократичний характер політичної участі. Популістська модель відбиває політичні процеси і види участі в країнах, що розвиваються. В її побудові виходять здебільше з форм прямої (неінституціоналізованої) участі, яка спрямована на перерозподіл власності, благ і привілеїв. Посилення такої участі запобігає економічній модернізації, погіршує соціальні умови економічного розвитку, веде до політичної дестабілізації. Популістська модель тісно пов'язана з такими явищами, як криза участі в суспільствах, що модернізуються.

Із психологічних характеристик та причин політичної участі спробуємо вивести мотивацію. До мотивів політичної участі належать підвищений інтерес до політики, спрямований на пізнання перебігу життя політичного суспільства, кар'єра, власна реалізація індивіда як особистості, прагнення до соціального єднання [3, с.83-84].

Існують різні підходи до трактування терміна «політична участь». Зокрема, американський соціолог Х. Макклоскі визначає політичну участь як добровільну діяльність, завдяки якій члени суспільства беруть участь у виборах правителів, і прямо чи опосередковано у формуванні державної політики. На противагу Х. Макклоскі науковці С. Хантінгтон та Дж. Моріс Нельсон критикують трактування терміна «політична участь» лише як добровільної діяльності, констатуючи, що індивід чи група людей можуть здійснювати політичну участь і з примусу. На основі цього розглядають: автономну (добровільну) та мобілізовану (примусову) політичну участь [1, с.114].

Форми участі розрізняються за своєю спрямованістю (на вирішення суспільних цілей або реалізацію приватних інтересів), кількістю зусиль і ресурсів, необхідних з боку учасників, рівню конфлікту з владою і ступеня чиниться на них тиску, обсягом необхідної кооперації та ін.. Наприклад, протестна активність, як правило, дуже конфліктна, може зробити сильний тиск на владу і вимагає певної кооперації з боку учасників; в той же час контакти з офіційними особами зазвичай неконфліктні, чинять незначний тиск на владу і не вимагають кооперації [4, с.65].

У своїй книзі «Статеві відмінності у політичній участі» Керол Крісті виділила п'ять типів (форм) політичної участі [2, с. 339]. Три з них загалом узгоджуються з підходом групи С. Верби [5], це:

1) виборча діяльність (включає як голосування, так і участь у проведенні політичних кампаній);

2) діяльність у місцевій громаді (участь у справах місцевої громади); 3) контактуюча діяльність (контактування з урядовцями щодо особистих чи політичних проблем). Але два інші типи участі, які виглядають більш своєрідними, це:

1. Комунікаційні види діяльності (стеження за політикою через засоби інформації та обговорення політики, включаючи навіть таку особливу форму обговорення, як цілеспрямоване переконування на користь певного кандидата чи партії);

2. Нетрадиційна політична участь, яка охоплює дві великі групи видів діяльності: а) менш агресивні (петиційні кампанії, бойкоти, легальні демонстрації, громадянські рухи прямої дії, зосереджені на проблемах споживачів, довкілля і місцевих громад); б) більш агресивні (нелегальні страйки, насильницькі зіткнення, участь у революційних рухах).

Аналізуючи вплив соціально-економічної модернізації на політичну участь, С. Хантінгтон і Дж. Нельсон назвали такі форми політичної участі (типи поведінки):

1. Виборча діяльність (голосування, пожертвування на кампанії, роботу на виборах, вербування прихильників від імені кандидата тощо).

2. Лобіювання (індивідуальні чи групові зусилля, щоб увійти у контакт з урядовцями і політичними лідерами для впливу на їхні рішення з питань, важливих для значної кількості людей).

3. Організаційна діяльність (участь через саме членство в організації, яка прагне впливати на прийняття рішень в

державному управлінні).

4. Контакткування (індивідуальна діяльність, спрямована на державних службовців з метою отримання користі лише для однієї особи чи для дуже малої групи людей).

5. Насильницькі дії (нелегальні зусилля впливати на ухвали урядовців, завдаючи фізичної шкоди особам чи власності) [6, с.144].

На відміну від насильства, зазначали С. Гантінгтон і Дж. Нельсон, такі форми участі як виборча діяльність, лобіювання, організаційна діяльність і контактування можуть бути легальними і нелегальними. Адже підкуп виборців, залякування і фальсифікація виборчих результатів, допоки ними займаються приватні громадяни, а не професіонали, так само належать до політичної участі, як і голосування чи відвідування партійних зборів. Лобістські види діяльності, до яких С. Гантінгтон і Дж. Нельсон відносять мирні страйки, демонстрації і пікетування, є легальними в одних країнах і забороненими – в інших. Подібним чином, особисте контактування (з урядовцями) може бути легальним чи нелегальним за своєю сутністю, залежно від того, чи супроводжується воно підкупом та іншими нелегальними аспектами [4, с. 255].

Отже, політичну участь за сучасних глобальних процесів інтеграції, формування нового світового порядку можна розглядати як одну з основних характеристик демократії, як засіб політичної соціалізації та політичного виховання, розв'язання конфліктів, боротьби з бюрократією і політичним відчуженням мас.

Список використаних джерел:

1. Горлач М. І. Політологія: наука про політику: навч. посіб. / М. І. Горлач, В. Г. Кремень. – К.: Центр навч. літ., 2009. – 840 с
2. Бортніков В. Демократія участі як суспільний феномен [Текст] / В. Бортніков // Сучасна укр. політика. Політика і політологи про неї. – 2008. – № 12. – С. 334–341.
3. Брегеда А. Ю. Основи політології: навч. посіб. / А.Ю. Брегеда. – К.: Київський економічний університет, 2000. – 311 с
4. Воронов І. Людина і політика. У пошуках гуманістичної альтернативи [Текст] / І. Воронов. – К., 2004. – 364 с.
5. Клюєнко Е. Політична участь: теорія, методологія та вимірювання із застосуванням методу шкалограмування за Гутманом [Текст] / Е.Клюєнко // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2005. – № 4. – С. 46–72.
6. Кухта Б. Політологія. Історія і теорія політичної науки: навч. посіб. / Б. Кухта. – Львів: Дизайн-студія «Папуга», 2007. – 300 с.
7. Ротар Н. Ю. Форми участі населення у політичних процесах: навч. посіб. / Н. Ю. Ротар. – Чернівці: Рута, 2004. – 79 с.
8. Гончарук – Чолач Т., Джугла Н. Особливості української ментальності як основа національної самоідентифікації. / Т. Гончарук – Чолач, Н. Джугла / [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://library.tneu.edu.ua/images/stories/praci_vukladachiv
9. Гурик М. І., Гончарук Т. В., Шумка М. Л. Філософські проблеми державного управління. Навч. посібник. Тернопіль. – Економічна думка, 2010. – 126 с.